

Pénzváltó Nikolett

Délkelet-Törökország újra lángol

2015 nyarán – a 2013-as tűzszüneti megállapodást felrúgva – ismételten kiújultak a fegyveres harcok a török állam és a Kurd Munkáspárt (PKK) között. Recep Tayyip Erdoğan török elnök belpolitikai törekvése az elnöki rendszer bevezetésére, valamint a szíriai polgárháború török–kurd érintettsége a megegyezés helyett az erőszak eszközlésére ösztönzi a feleket. Az elemzés az elmúlt három év legfontosabb eseményeit tekinti át. Írásunk első részében azt vizsgáljuk, milyen okok és partikuláris érdekek vezettek a fegyveres harcok kiújulásához, majd a felek érdekérvényesítési eszközeinek hatékonyságát elemezzük annak érdekében, hogy a békés rendezés esélyeit értékeljük.

Kulcsszavak: Törökország, Kurd Munkáspárt, kiújult összecsapások, elnöki rendszer, terrorizmus

Pénzváltó Nikolett: Southeastern Turkey on Fire Again

In the summer of 2015 – with the break of the 2013 ceasefire agreement – fighting has renewed between the Turkish state and the Kurdistan Workers' Party (PKK). Turkish President Recep Tayyip Erdoğan's intention to introduce a presidential system, as well as the Turkish and Kurdish involvement in the Syrian civil war encourages the parties to escalate violence instead of seeking a peaceful agreement. This analysis provides an overview of the most important issues of the past three years. Firstly, we examine the reasons and particular interests which led to the renewed armed struggle; then we analyse the efficiency of the instruments used by the parties in order to evaluate the chances of a peaceful settlement.

Keywords: Turkey, Kurdistan Workers' Party, renewed fighting, presidential system, terrorism

Bevezetés

A törökországi kurdok és a török állam konfliktusos kapcsolata 2015 nyarán újabb mélyponthoz érkezett. A 2013 elején kezdeményezett (legutóbbi) török–kurd megbékélési folyamatot kísérő bizakodó optimizmus mára a múlté, az ország délkeleti részében zajló összecsapások pedig az 1990-es évek polgárháború közeli állapotait idézik. A fegyveres harcok és az országszerte megszorodó, kurd támadók által elkövetett terrormerényletek elhalványítják a kurd Népi Demokratikus Párt (HDP) bejutásának történelmi sikerét a török parlamentbe.

A török belpolitikai csatározások mellett, ahol a legfőbb küzdelmet Recep Tayyip Erdoğan elnök vezeti az elnöki rendszer bevezetéséért – alárendelve ennek minden mást –, a szomszédban zajló szíriai események is erőteljesen hatnak Törökország mindennapjaira, és befolyásolják a török döntéshozók minden egyes kül- és belpolitikai lépését. Egy ön-

álló kurd állam létrehozásának a megakadályozása Ankara egyik legalapvetőbb nemzeti, nemzetállami érdeke – ennek megfelelően a szíriai kurd autonómia-törekvésekre is veszélyes lépésként tekintenek. Mindeközben folynak a török vízummentességi tárgyalások az Európai Unióval, amelynek alakulásában a kurdok ugyancsak kiemelt szerepet töltenek be, elsősorban az emberi jogok hatékony érvényesülésének uniós követelményén, illetve a török terrorizmus elleni törvény módosítása körüli vitán keresztül. Az európai tagállamok vízummentességgel kapcsolatos biztonsági aggodalmait növeli, hogy a délkelet-törökországi háborús állapotok miatt kurdok tömegeinek a megindulásától tartanak Európa felé.

Ankara a társadalmi feszültségek kiélezésével a tűzzel játszik. A kérdés, hogy képes lesz-e ellenőrzése alatt tartani a kialakított helyzetet, vagy az évtizedek óta megoldatlan „kurdkérdés”¹ újra felizzva lángba boríthatja egész Törökországot, s vele a szűkebb régiót? Az elemzés az elmúlt három év legfontosabb, a törökországi kurdokat érintő eseményeit tekinti át 2013 tavaszától 2016 tavaszáig. Írásunk első részében azt vizsgáljuk, milyen okok és partikuláris érdekek vezettek a török állam és a Kurd Munkáspárt (PKK) fegyveres harcának kiújulásához, majd a felek érdekérvényesítési eszközeinek hatékonyságát elemezzük annak érdekében, hogy a békés rendezés esélyeit értékeljük.

Bizakodó kezdet?

A Kurd Munkáspárt (*Partiya Karkerên Kurdistan – PKK*) hosszabb-rövidebb megszakításokkal 1984 óta folytat fegyveres harcot a kurd autonómiaért Törökországban. Bár a múltban többször is történtek kísérletek a – mindeddig több mint 40 ezer ember halálát követelő – konfliktus rendezésére, a feleknek máig nem sikerült tartós megállapodásra jutni. Legutóbb 2013 elején indultak meg a tárgyalások a török kormány és a PKK között, amelyeket különösen pozitív várakozások kísérték. Első alkalommal vonták be ugyanis a tárgyalási folyamatba az ikonikus PKK-vezért, a szervezetet megalapító Abdullah Öcalant, aki 1999-es elfogása óta életfogytiglani börtönbüntetését tölti *İmralı* börtönszigetén.² A sajtó történelmiként értékelte a pillanatot, amikor 2013. március 21-én, Nevruz³ ünnepén Diyarbakırban milliós tömeg előtt felolvasták Öcalan levelét, amelyben fegyverszü-

- 1 A „kurdkérdés” vagy „kurd probléma” egy sok tekintetben terhelt, különbözőképpen értelmezett fogalom. Bár széles körben használják, a kifejezés azt sugallja, mintha a kurdok pusztán létezése okozna önmagában valamilyen problémát, amit meg kell oldani. Pontosabb helyette kurd és török nacionalizmusról, a kisebbségi jogok érvényesítéséről beszélni, amit az tesz különlegessé, hogy e 40 milliós „kisebbségnek” nincs önálló állama. Törökországban sokáig nem létezett a kifejezés, mert a hivatalos álláspont szerint az „úgynevezett kurdok” törökök, és ezért egyáltalán nem is lehet szó „kurdkérdésről”. Ma azonban már Törökországban is sokan elismerik a „kurdkérdés” létezését, és általában három fő aspektusból közelítik meg: gazdasági, kulturális, és/vagy politikai kérdésként értelmezve azt. A fogalom (országokként) eltérő értelmezéseiről bővebben lásd Martin van BRUINSEN: *The Kurdish Question: Whose Question, Whose Answers?* [online], 2004. 11. 19. Forrás: KurdishAcademy.org [2016. 05. 28.]. Recep Tayyip Erdoğan elnök 2016 elején jelentette ki (ismét), hogy „Törökországban nincs kurd probléma, terrorizmus probléma van”. Ez egyik oldalról pozitív fejleményként értékelhető, hiszen azt mutatja, hogy az állam nem törekszik összemosni a kurdokat a terrorizmussal, másik oldalról ugyanakkor azt is sejteti, hogy továbbra sem terveznek a kurdok életét javító, kulturális jogaik kiteljesítésére irányuló reformokat.
- 2 A 2013-ban megindult „békefolyamatról” bővebben lásd EGERESI Zoltán: *Békefolyamat Törökországban: úton a történelmi kiegyezés felé?* [online], 2013. 11. Forrás: kki.gov.hu [2016. 05. 03.]
- 3 „Történetét tekintve a Nevruz egy, a zoroasztrianus vallásra visszavezethető újévköszöntő ünnep. A kurd hagyományban ekkor győzte le Dawa a zsarnok Zahakot, s szabadította fel az elnyomás alatt álló kurdokat. Az ünnep az utóbbi két évtizedben kapott komoly politikai töltetet, és vált *de facto* kurd nemzeti ünnepé, amelynek során tüzeket ugranak át és mulatságokat tartanak.” Uo., 9. o.

netre és demokratikus keretek között vívott politikai küzdelemre szólította fel a feleket. Ma azonban már kijelenthetjük, hogy ez a megbékélési folyamat sem zárult sikerrel.

Visszatekintve azt láthatjuk, hogy a harminc hónapos tűzszünet ideje alatt, miközben a tárgyalások zajlottak, már mindkét fél a harcok kiújulására készült arra az esetre, ha a tárgyalások elbuknának. Egyik fél sem bízott igazán sem a másikkban, sem a „békefolyamatban”. Ahogyan az International Crisis Group összefoglalta, a felek elvárásai a kezdetektől különbözőek voltak. A kormány a PKK-erők lefegyverzését és visszavonását akarta elérni, bármiféle komoly engedmény, például az egyik legfontosabb kurd követelés, a decentralizáció teljesítése nélkül. A PKK pedig azt remélte, hogy a folyamat konszolidálja a hatalmát Délkelet-Törökországban, és konkrét reformok végrehajtására kényszeríti Ankarát. Egyik oldal sem határozott meg egyértelmű végcélokat a tárgyalásokat illetően. Az eltérő értelmezés és az összeegyeztethetetlen elvárások, kiegészülve egy konkrét útiterv hiányával törekennyé tették a békefolyamatot, és arra ösztönözték mindkét felet, hogy gyorsítsák fel terveik háttérben párhuzamosan folytatott kidolgozását és végrehajtását a tárgyalások bukása esetére. A bizalom- és információhiány alapjaiban határozta meg az egymásról alkotott percepcióikat, és megkérdőjeleződött a másik fél szándékainak komolysága is a megegyezésre törekvést illetően. Így nem meglepő, hogy mindkét oldal azzal vádolta a másikat, hogy az csak időhúzásra használja a tárgyalási folyamatot – a kormánypárt, hogy megerősítse pozícióit a választások előtt, a PKK pedig, hogy újrarendezze sorait, és megfelelő erőket csoportosíthasson át Irakból és Szíriából a délkelet-törökországi területekre.⁴

A következőkben azt vizsgáljuk, melyek azok a legfontosabb külső és belső tényezők, amelyek a fegyveres harcok kiújulásához és eszkalációjához vezettek.

A harcok kiújulásához vezető okok – a tárgyalási folyamat mögött meghúzódó célok és érdekek

Külpolitikai okok

A törökországi eseményeket nem értelmezhetjük a tágabb regionális összefüggések figyelembe vétele nélkül. A külső események – különösen a szíriai polgárháború alakulása – meghatározó jelentőségűek mind Törökország, mind a kurdok szempontjából.

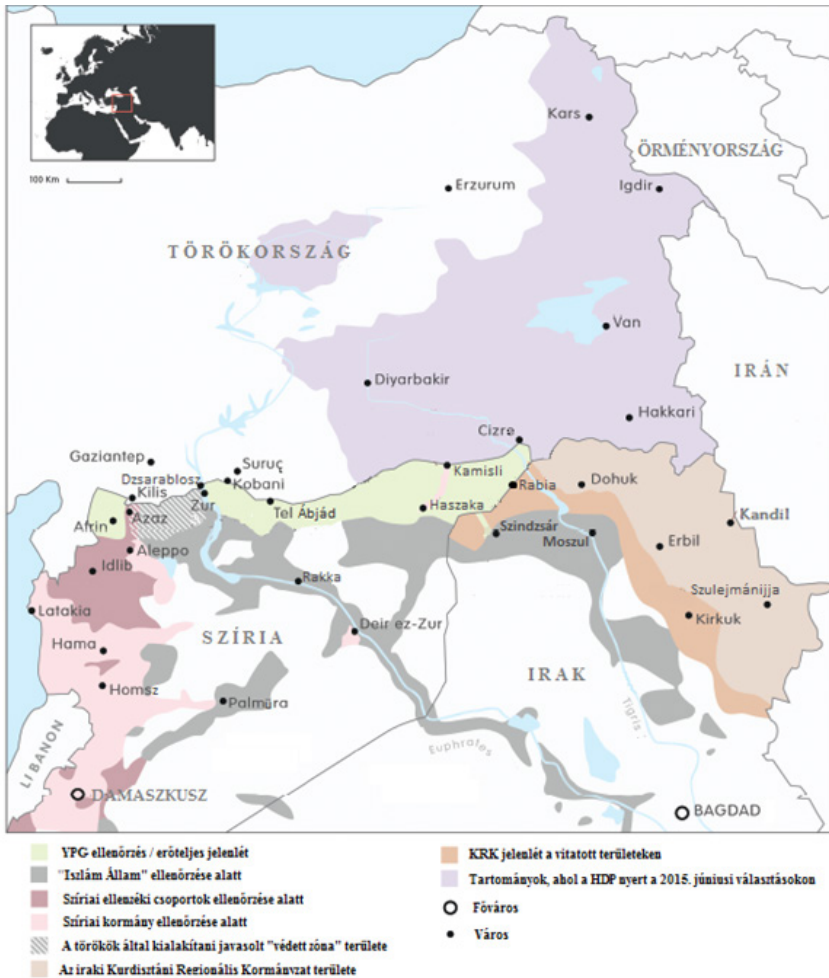
Szíriában a jelenleg is zajló fegyveres konfliktus 2011-es kitörését megelőzően mintegy 2 milliós kurd népességről beszélhettünk, akiknek évtizedes állami elnyomásában a polgárháború fordulópontot hozott. A szíriai kurdok napjainkban a nemzetközi közösség számára az egyik leghatékonyabb erőt jelentik az úgynevezett „Iszlám Állam” elleni harcban. A szíriai események legmeghatározóbb kurd ereje, a Demokratikus Egyesülés Pártja (*Partiya Yekîtiya Demokrat – PYD*) 2003-ban alakult meg, szoros kapcsolatban a PKK-val.⁵ 2012 júliusában, amikor az Aszad-rezsim visszavonta erőit Észak-Szíriából, a PYD

4 A Sisyphian Task? Resuming Turkey-PKK Peace Talks [online], 2015. 12. 17. 7. o. Forrás: CrisisGroup.org [2016. 05. 02.]

5 A PKK és a szír állam kapcsolatai történelminek mondhatók. Háfiz al-Aszad (Bassár al-Aszad apja) jelentős szponzora volt a PKK-nak már az 1970-es évektől, sőt a PKK-vezér Abdullah Öcalan is Szíriában kapott menedéket egészen 1998-ig, amikor a török haderő fegyveres intervenciót helyezett kilátásba, amely fenyegetés végül hatékonynak bizonyult, és a kurd vezető kiutasításához, majd későbbi elfogásához vezetett.

sikeresen töltötte ki a keletkező hatalmi vákuumot, kiépítve egy többé-kevésbé működő közigazgatást a magára hagyott területeken. 2013 novemberében kikiáltottak Rodzsavát (Nyugat-Kurdisztán), majd 2016. március 17-én egyoldalúan bejelentették egy – egyelőre senki más által el nem ismert – észak-szíriai föderális régió létrehozását.⁶

Kurd jelenlét és erőviszonyok a török határ mentén 2015 végén

Forrás: Cale SALIH: Turkey, The Kurd and The Fight Against Islamic State [online], 2015. 09., 3. o. ecf.eu [2016. 05. 20.]

A szíriai kurdok tevékenysége több szempontból is ellentétes Ankara érdekeivel. A PYD megerősödése erősíti mind a PKK-t, mind a regionális szintű kurd függetlenedési törekvéseket. A kurdok emellett a szíriai események hozadékaként a külső szereplők, mindegyik Oroszország és Irán kezében is a korábbiaknál hatékonyabb eszközzé léptek elő Törökországgal szemben.

6 Syria civil war: Kurds declare federal region in north [online], 2016. 03. 17. Forrás: AlJazeera.com [2016. 05. 12.]

A szíriai polgárháború újfajta lehetőségeket nyitott meg a PKK előtt, ami Ankara számára több mint aggasztó. A határellenőrzés nehézsége miatt könnyebben beszivárognak a gerillák Törökországba, mint ahogyan könnyebb lett fegyverhez és lőszerhez is jutni a káoszban. Szíria emellett egyszerre biztosít komoly toborzási lehetőséget és Irak után újabb biztonságos hátszögöt a PKK számára. A PKK legitimitása, befolyása ezzel egy időben egyre nagyobb lesz a kurdok körében, elsősorban a szíriai harcokban való részvétele miatt. Ennek segítségével pedig még könnyebben lehetnek majd képesek a katonai előnyt közvetlen politikai haszonná formálni. Ezzel egy időben a másik oldalról a nagyszámú kurd lakosság bizonyos értelemben korlátozza a török külpolitika mozgásterét a szíriai eseményekkel kapcsolatban, abban az értelemben, hogy Ankara nem harcolhat egy időben fegyverrel a kurdok ellen Szíriában és tárgyalhat békéről a „saját” kurdjaival.

2014 őszén megmutatkozott, hogy a szíriai események a menekültáradaton, növekvő csempésztevékenységen, határ menti instabilitáson, légtérsértéseken és időnként becsapódó tüzérségi lövedékeken túl egy talán még érzékenyebb területen is közvetlenül érinthetik Ankarát: a kurd kisebbségen keresztül. Október elején Délkelet-Törökországban többnapos véres zavargások törtek ki azt követően, hogy a török kormány nemcsak, hogy nem avatkozott közbe saját fegyveres erejével a többségében kurd lakosságú szíriai-török határváros, Kobani ostromakor, de nem akarta átengedni határain az „Iszlám Állam” ellen küzdők megsegítésére induló kurd harcosokat sem. Erdoğan a kritikákra válaszul kijelentette, hogy Törökország számára mind az „Iszlám Állam”, mind a PYD/PKK terrorszervezet, amelyeket ugyanúgy kell kezelni.⁷

Törökország szempontjából a szíriai harcoknak hasonlóan fontos momentuma volt, amikor 2015. június 10-én – nem sokkal a török állam és a PKK harcainak kiújulása előtt – a PYD elfoglalta Tel Ábjádot, egyesítve a két észak-szíriai kurd kantont, Kobanit és Dzsazirit. Ankara leszögezte, hogy az Eufrátesz átlépése, ezzel a harmadik kanton, a nyugati Afrin fizikai összekötése a kurd ellenőrzés alá került többi területtel „vörös vonal”, aminek megsértése a török fegyveres erők válaszcsoportjait fogja maga után vonni.⁸ Ankara attól tart, hogy ha Irak után Szíriában is létrejön egy autonóm kurd régió, az már Törökország területi integritását is komolyan fenyegeti. A törököknek emellett azért is kulcsfontosságú, hogy ne jöhessen létre végig a török-szíriai határ mentén egy összefüggő, kurd ellenőrzés alatt álló terület, mert ezzel elveszítenék az összes határátkelő fölötti kizárólagos ellenőrzést is, ami megnehezítené, hogy utánpótlást szállítsanak az általuk támogatott szíriai fegyveres csoportoknak, ezáltal aktívan befolyásolják a konfliktus dinamikáját.

Ankara és a PKK is úgy gondolja, hogy szerepe kulcsfontosságú a szíriai harcokban. A PKK igyekszik tőkét kovácsolni a PYD sikereiből, és erősíteni pozícióját Szíriában, valamint növelni a legitimitását mind a kurdok között, mind nemzetközi szinten.⁹ A kurdok történelmi lehetőséget látnak az autonómiára. Élvezve a nemzetközi közösség

7 President Erdoğan says PYD 'no different than PKK' for Turkey [online], 2014. 10. 19. Forrás: HürriyetDailyNews.com [2016. 05. 18.]

8 Turkey says west of Euphrates 'red line' in northern Syria [online], 2015. 07. 01. Forrás: trtworld.com [2016. 05. 10.]

9 Úgy tűnik, egészen eredményesen. 2016 februárjában például az Európai Parlament képviselői kezdték el aláírást gyűjteni, hogy vegyék le a PKK-t a terrorszervezetek európai uniós listájáról. Over 100 EU MPs call to remove PKK from terrorist list [online], 2016. 02. 16. Forrás: EKurd.net [2016. 05. 10.]

támogatását az „Iszlám Állam” elleni harcban, illetve a háttérből az orosz és iráni támogatást, a PKK/PYD magabiztossága egyre növekszik. Ankara eközben tisztában van Törökország stratégiai jelentőségével. Az Európai Uniónak és az Egyesült Államoknak is szüksége van a törökökre, előbbinek a menekültek megállítása miatt talán a korábbiaknál is nagyobb mértékben, utóbbinak pedig többek között az „Iszlám Állam” elleni harcban, például az incirliki légibázis rendelkezésre bocsájtásával. A túlzott magabiztosság saját szerepük megítélését illetően azonban könnyen téves helyzetértékeléshez és ezen alapuló hibás döntésekhez vezethet. Bár mindketten fontos szereplők, távolról sem az egyetlenek.¹⁰

Belpolitikai okok

Választási verseny és az elnöki rendszer

A 2013-at követő törökországi események megértéséhez közelebről meg kell vizsgálnunk a török belpolitikai helyzetet. A 2015. június 7-i parlamenti választások közeledtével a közvélemény-kutatások adataiból már látni lehetett, hogy a 2002 óta hatalmon lévő Igazság és Fejlődés Pártjának (*Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP*) előnye egyre kevésbé magabiztos. A kormánypárt csökkenő népszerűségének okai közül most csak kettőt emelünk ki. Az egyik ilyen lehetséges ok, hogy a Törökország elnöki tisztjét 2014 augusztusa óta – az ország történetének első közvetlenül választott elnökeként – betöltő Recep Tayyip Erdoğan az 1982-ben elfogadott török alkotmány módosításával egy nyíltan elnöki rendszer bevezetését tűzte ki céljául, és e törekvését az AKP választási kampányának is a középpontjába állította. A török lakosság többsége azonban nem támogatta az elnöki rendszert, ami szavazókat vont el a kormánypárttól. A másik kiemelendő belpolitikai jelenség a választásokat megelőző időszakból a kurd protesztpart, a Népi Demokratikus Párt (*Halkların Demokratik Partisi – HDP*) növekvő népszerűsége volt, aminek köszönhetően elérhető közelségbe került, hogy egy kurd párt – Törökország történetében első alkalommal – bekerülhessen a parlamentbe, átlépve a 10%-os bejutási küszöböt. A választások közeledtével egyre inkább az látszott, hogy – bár nagyon szoros lesz, de – a HDP jó eséllyel megszerezheti az ehhez szükséges szavazatszámot. A HDP bejutása vagy kizorulása kulcsfontosságú volt az AKP szempontjából. Ha ugyanis a HDP nem kerül be a parlamentbe, akkor az AKP szinte biztosan abszolút többséget szerez, amivel közelebb kerül többek között az alkotmánymódosítás elfogadásához is, ha viszont a HDP megszerzi a szavazatok 10%-át, és helyet kap a Török Nagy Nemzetgyűlésben (*Türkiye Büyük Millet Meclisi – TBMM*), azzal megváltoztathatja a korábbi politikai erőviszonyokat. A kampány

10 A törökök 2016. május 30-án felajánlották az Egyesült Államoknak, hogy nyitnak egy új harcvonalat az „Iszlám Állam” ellen, amennyiben a YPG nem vesz részt az offenzívában. [Turkey offers US joint Syria operation - without the Kurds](#) [online], 2016. 05. 30. Forrás: MiddleEastEye.net [2016. 05. 30]. Az Egyesült Államok azonban nem élt az ajánlattal, és – Ankara hozzájárulásának méltatása mellett – kijelentette, hogy nem fog választani Törökország és a Szíriai Demokratikus Erők (SDF) között, és a törökökkel való együttműködés lehetőségeinek további keresése mellett továbbra is támogatja a SDF-t. [US will not choose between Kurds and Turkey in the war on IS: spokesman](#) [online], 2016. 06. 02. Forrás: Kurdpress.com [2016. 06. 02.]

ideje alatt tehát az ország kurd lakosságának megnyerése kulcsfontosságúvá vált,¹¹ amely cél eléréséhez a „békefolyamatra” az AKP hasznos eszközként tekinthetett. A júniusi választásokon végül a HDP a szavazatok 13,1%-át szerezte meg, az AKP pedig – 2002 óta első alkalommal – nem birtokolhatta az abszolút többséget, helyette be kellett érnie a szavazatok „mindössze” 40,9%-ával.¹²

A választási eredmények közzétételét követően megkezdődtek a tárgyalások egy koalíciós kormány felállításáról. Ennek esélye azonban lényegében már a kezdetektől meglehetősen kicsi volt, az AKP és a másik három parlamentbe jutott párt között ugyanis egy alapvető kérdésben nem volt egyetértés: sem a HDP, sem a Nemzeti Mozgalom Pártja (*Milliyetçi Hareket Partisi – MHP*), sem pedig a Köztársasági Néppárt (*Cumhuriyet Halk Partisi – CHP*) nem támogatta az elnöki rendszer bevezetését. Mivel nem tudott koalíciós kormány alakulni, előrehozott választásokat írtak ki november 1-jére.

A politikai események jelentős mértékben hozzájárultak a kurdokkal való konfliktus kiéleződéséhez. Erdoğan a HDP támogatására számított az elnöki rendszer bevezetésére irányuló terveihez, Selahattin Demirtaş, a HDP karizmatikus társelnöke azonban már a választások napján a többi párthoz hasonlóan kategorikusan elutasította az elnöki rendszer támogatását.¹³ Demirtaş „provokatív”¹⁴ kijelentését követően a HDP így már akadályként jelent meg Erdoğan előtt, ami megváltoztatta a viszonyokat.

A két választás közötti időszak véres események sorát hozta magával Törökország számára. Egyes hangok szerint az AKP tudatos kampánystratégiaként eszkalálta az erőszakot.¹⁵ Ennek részeként indította meg 2015. július 24-én a török kormány ismét a fegyveres harcot a PKK ellen, és (részben legalábbis) akkor történt a – Törökország történetének legtöbb halálos áldozatát követelő – október 10-i ankarai terrortámadás is. A kurdellenes retorikával és megmozdulásokkal az AKP sikeresen tudott szavazatokat szerezni a szélsőjobboldali-nacionalista MHP támogatóitól, emellett azonban a kurdok egy része is átszavazott az AKP-ra, akiknek az életét megkeserítette a kiújult fegyveres konfliktus, és az

11 A (vallásos) kurdok jelentős része – talán kissé meglepő módon – az elmúlt években hagyományosan az AKP-ra szavazott. A változást jól mutatja, hogy míg a 2011-es választáson a többségében kurdok lakta 23 keleti megyében megszerezhető 111 mandátumból 72-t az AKP szerzett meg, a függetlenként induló kurd képviselők pedig csak 28-at, addig 2015-ben ugyanezen választókerületekben az AKP már csak 42, a HDP pedig már 60 mandátumot nyert el.

12 A választási eredményekről és magyarázatukról bővebben lásd EGERESI Zoltán: [Törökországi parlamenti választás: egy korszak vége?](#) [online], 2015. Forrás: kki.gov.hu [2016. 05. 26.]

13 Erdoğan okkal reménykedhetett a HDP támogatásában, egyfajta „hallgatólagos megállapodásként”: megadja a kurdoknak, amit akarnak, cserébe ők pedig megadják neki, amit ő akar, vagyis támogatást az elnöki rendszerhez. Egy alkalommal maga Abdullah Öcalan is kijelentette, hogy hajlandóak lennének támogatni Erdoğan elnöki rendszerét, cserébe bizonyos kedvezményekért. [Íste İmralı görüşmesinin tutanaklarımın tam metni!](#) [online], 2013. 02. 28. Forrás: T24.com [2016. 05. 20.]

14 Yalçın Akdoğan, az AKP senior tagja akaratlanul is kisebb botrányt kavart, amikor július 29-én a televízióban azt mondta, a feszültség kiéleződését Demirtaş „provokációja” okozta. Akdoğan a következőképpen fogalmazott: „Azt mondta [Demirtaş, Erdoğanról beszélve], ’nem hagyjuk, hogy elnök legyél’. Ez valójában provokáció volt. Az elnök volt a választási ellenfele? Nem. Mi a csodáért tenné fel egy párt a kampányát arra, hogy egy olyan személyt támadjon, aki nem a vezetője egy politikai pártnak? Ez egy jelentős provokáció volt. Ez volt az a mozzanat, amely a valódi feszültségeket elindította.” Idézi: Mustafa AKYOL: [Who killed Turkey-PKK peace process?](#) [online], 2015. 08. 04. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 21.]

15 Hasonló kijelentés hangzott el például Demirtaşról: [HDP Calls on International Community to Take ‘Firm Stance’ against AKP](#) [online], 2015. 10. 12. Forrás: ArmenianWeekly.com [2016. 05. 21.]; illetve például Murat Belge ellen a Tarafban megjelent, a témát fejtegető „Vermezsen 400’ü” [„Ha nem adsz 400-at” – utalva a szükséges parlamenti szavazatszámra] című cikke miatt jelenleg is bírósági eljárás folyik.

AKP győzelmétől remélték a rend helyreállítását. A növekvő instabilitás egyértelműen kedvezett a kormánypártnak. Az AKP sikeresen felidézte a gyenge koalíciós kormányok közelembeli időszakát, és azt az üzenetet közvetítette állampolgárai számára, hogy egyedül ő képes rendet és stabilitást teremteni, rend pedig csak akkor lesz, ha abszolút többséget kap. A külső (és belső) ellenség képe („Iszlám Állam”, terrorizmus, kurd szélsőségesek), az erősödő háborús retorika szintén egységbe kovácsolta és egy egységes akarat mögé állította a török nemzetet.

A november 1-jei előrehozott választásokon az AKP végül a szavazatok 49,5%-ával megszerezte a mandátumok többségét, a MHP pedig majdnem kiszorult a parlamentből. A HDP-nek a szavazatvesztés ellenére sikerült átlépnie a bejutási küszöböt, és 10,7%-kal bekerült a parlamentbe, ezúttal valóban történelmet írva. A választások eredményeit a médiában sokan értékelték úgy, hogy Törökország (másodsorra) a stabilitást választotta a demokrácia helyett.¹⁶

Új kurd generáció

A legfőbb fegyveres erő, amellyel a török állam jelenleg a délkelet-törökországi városokban harcol, a Hazafias Forradalmi Ifjúsági Mozgalom (*Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi* – YDG-H), egy kurd fiatalokból álló, PKK-hoz kötődő milícia.¹⁷ 2013 februárjában, alighogy megkezdődtek a kormány és a PKK tárgyalásai, a YDG-H bejelentette a megalakulását. A következő hónapokban internetre feltöltött videók és fényképek tudósítottak a YDG-H több helyi szervezetének létrejöttéről is.¹⁸

A YDG-H tagjai túlnyomórészt jövő és távlatok nélküli, 15–25 év közötti kurd fiatalok.¹⁹ Annak a traumatizált generációnak a tagjai, akik gyerekként a kilencvenes évek hasonló intenzitású harcaiban veszítettek el otthonaikat és kényszerültek szegénynegyedekbe. Szakértők szerint ez a generáció sokkal radikálisabb és kevésbé nyitott a párbeszédre, mint a korábbi nemzedékek.²⁰ Látszólag pontosan tudják, hogy mit nem akarnak, az viszont már nem egyértelmű saját maguk számára sem, hogy mi az, amit el akarnak érni. Úgy érzik, a jövőjüket már elvették tőlük, nincs tehát veszíteni valójuk, éppen ezért külö-

16 Lásd például: Tarik DEMIRKAN: *Stabilitás kontra demokrácia: a törökök választottak* [online], 2015. 11. 02. Forrás: Turkinfo.hu [2016. 05. 21.]

17 A YDG-H függetlenségét illetően megoszlanak a vélemények. Többnyire a PKK ifjúsági szervezeteként beszélnek róla, van, akik szerint viszont semmilyen kapcsolat nincs a két szervezet között. Véleményünk azokéhoz áll közelebb, akik szerint a YDG-H ideológiai szempontból a PKK-hoz tartozik, annak ernyője alatt tevékenykedik, azonban nem a PKK irányítja közvetlenül, annak ellenére, hogy a PKK felügyeletét nem utasíthatja el. Autonómok, de a végén mégis van fölöttük egy felsőbb autoritás, amelynek alá vannak rendelve. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy ha például létrejönne egy fegyverszüneti megállapodás a kormány és a PKK között, annak várhatóan a YDG-H is alávetné magát. Mahmut BOZARSLAN: *Young guns rule their turf in Turkey* [online], 2015. 10. 07. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 20.]

18 Saját bevallásuk szerint legfontosabb céljaik: véget vetni a kizsákmányolásnak, megakadályozni az asszimilációt és védelmet nyújtani a rendőri zsarnokságtól és üldöztetéstől. YDG-H Çatı Örgütü İlan Edildi [online], 2013. 02. 24. Forrás: SterkTV.tr [2016. 05. 21.]

19 Egy adat: Törökország nyolcvan milliós lakosságának 30%-át tették ki 2014-ben a 18 év alattiak, a főként kurdok lakta Délkelet-Törökországban azonban magasabb, 50% körüli volt az arány. Metin GÜRCAN: *The PKK's 'child terrorists'* [online], 2015. 12. 21. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 22.]

20 A jelenlegi események sokakban felidézhetik a 2012-ben elhunyt elismert kurd politikus, Şerafettin Elçi elhíresült szavait: „Mi vagyunk az utolsó generáció, akikkel tárgyalni lehet. Utánunk egy dühös fiatalssággal fogtok szembenézni, amely háborúban nőtt fel.”

nösen veszélyesek.²¹ A bosszúvágy és düh mellett az izgalom, az adrenalin utáni vágy legalább annyira hajtja őket. Ata Altın szavaival: „A legerősebb érvük, hogy a múltban a kurd lakosokat azért nyomták el, mert nem volt, aki megvédje őket. A YDG-H most felfegyverkezett a városokban. Ahelyett azonban, hogy köveket dobálnának, mint a kilencvenes években, most nehézfegyvereket, géppuskákat és RPG–7-eseket tartanak a kezükben.”²²

A 2014. október 6–8 között, a kobani eseményeket követően Délkelet-Törökországban kirobbant, mintegy 50 halálos áldozatot követelő kormányellenes megmozdulásokban már a YDG-H tagjai álltak a barikádokon. Bár a békefolyamat a politikai szinten ekkor még zajlott, a helyiek beszámolóí szerint a 2014-es év folyamán radikális kurd fiatalok már árkokat ástak, sáncokat emeltek és ellenőrző pontokat állítottak fel az utakon, hogy megvédelmazzék városrészüket, és megakadályozzák a razziákat. Megmondták, nem hisznek többé a demokratikus politikában, csak az erőben.²³

A törökországi kurdok differenciáltsága, avagy ki képviseli a kurdokat?

Törökország területén mintegy 15–20 millió kurd él.²⁴ A kurd társadalom azonban – és ez nem csak a törökországi kurdokra igaz – rendkívül heterogén. Az egyes kurd csoportok identitásában és egymással kialakított kapcsolataiban meghatározó szerepet játszanak a vallási (szunnita, alevi) és nyelvi (kurmandzsi, zaza) különbségek,²⁵ de törésvonalat jelent a tradicionális vidéki, illetve a modern városi életforma, és – egyre csökkenő jelentőséggel ugyan, de – jelen van a törzsiség mint identifikációs keret is. A *többes identitások* különböző lojalitásokban nyilvánulnak meg. Kurdisztán mellett például ugyanúgy megjelent a közbeszédben Zazaisztán és Alevisztán fogalma is.²⁶

A vallási ellentétek jelenlétének egyik szélsőséges megnyilvánulása a PKK és a Kurd Hezbollah, illetve utódja, a Hüda-Par (*Hür Dava Partisi*) immár évtizedes harca. A radi-

21 A szakirodalom a depriváció (megfosztottság) fogalmával írja le a jelenséget. A kurd fiatalok esetében úgynevezett relatív deprivációról beszélhetünk, ami azt jelenti, hogy a társadalom átlagához képest jelentősen rosszabb életfeltételekkel rendelkeznek, és ezt úgy élik meg, hogy „megfosztják őket” a boldogulás és a reménytelen helyzetből való kitörés lehetőségétől is. Peter Townsend, a fogalom kidolgozójának definíciójában: „Az átlagos egyénhez vagy családhoz képest annyival szűkösebbek a rendelkezésükre álló források, hogy ténylegesen kirekesztődnek az általánosan elterjedt életmódokból, szokásokból, tevékenységekből.” Az internet elterjedése ennek a generációnak ráadásul (a korábbi nemzedékekkel összevetve) még inkább segített, hogy tudatosuljon bennük a lemaradásuk.

22 Metin GÜRÇAN: PKK looks to the future with creation of youth militias [online], 2015. 12. 31. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 22.]

23 *The Human Cost of the PKK Conflict in Turkey: The Case of Sur* [online], 2016. 03. 17. 5–6. o. Forrás: CrisisGroup.org [2016. 05. 02.]

24 A török népszámlálásokon 1965 óta nem kérdezik rá az etnikai hovatartozásra és az anyanyelvre, így a különböző kisebbségek, köztük a kurdok létszámát hivatalos adatok híján csak megbecsülni tudjuk.

25 A vallás és a nyelv sok esetben együtt jár. A zazák például – akiknek számát Törökországban mintegy 2 millióra becsülik – általában alevi vallásúak. László CSICSZMANN, Erzsébet N. RÓZSA: The Minority Issue in the Middle East, with the Kurdish Community in Focus. In: Tamás MATURA (ed.): *Asian Studies*, Hungarian Institute of International Affairs, Budapest, 2013. 15–55. o., 34. o.

26 Ha az arányokat nézzük, a törökországi kurd közösség körülbelül kétötöde vallásos, konzervatív kurd, akik korábban tipikusan az AKP-ra szavaztak; kétötöde baloldali kurd, akik a HDP-re, illetve elődjére, a BDP-re szavaztak; egyötöde pedig liberális szellemű alevi kurd, akik hagyományosan a szekuláris CHP-re szavaztak. A június 7-i választásokon ennek a megosztottságnak szakadt vége, és a kurdok egy tömbként a HDP-re adták le a voksukat. Tunceliben például, Törökország egyetlen, többségében alevi kurdok lakta tartományában 2015-ben a választópolgárok 61%-a szavazott a HDP-re – ezzel szemben 2011-ben elődjére, a BDP-re csak 22%, 57,5% pedig a CHP-re szavazott akkor. Soner CAGAP-TAY: *Kurds Can Go Their Own Way* [online], 2015. 09. 22. Forrás: ForeignAffairs.com [2016. 05. 15.]

kális szunnita kurd mozgalom, a Kurd Hezbollah (*Hizbullahî Kurdî*) – amely semmilyen kapcsolatban nem áll a libanoni Hezbollahnal – 1979-ben alakult meg, válaszul a marxista ideológiai alapokra épülő, a szekularizmust képviselő PKK megjelenésére. A két szervezet a nyolcvanas évektől kezdve véres harcokat vívott egymással az ország délkeleti részében. 2002-ben azonban a Kurd Hezbollah felhagyott a fegyveres tevékenységgel.²⁷ A szervezet 2012 decemberében alakult újra legális politikai pártként, Hüda-Par néven. Támogatottságuk mértékét mutatja, hogy 2014-ben Batmanban 7,8, Diyarbakırban 4,3%-ot szereztek a helyhatósági választásokon.²⁸ Az „Iszlám Állam” szíriai megjelenésével a párt helyzete sok szempontból meglehetősen nehézé vált, különösen a kobani eseményeket követően kiéleződött török belpolitikai helyzetben. Sokan ugyanis – erőteljes vallási meggyőződésük miatt – azzal vádolták őket, hogy együttműködnek az „Iszlám Állammal” vagy maguk is a szélsőséges szervezet tagjai. 2014. október elején a YDG-H Twitter-üzenetben hívta fel követőit, hogy a Hüda-Par tagjait ki kell végezni, ahol meglátják őket.²⁹ A következő napokban a párt legalább öt tagját ölték meg, decemberben pedig újabb hármat.³⁰ Az esetről nyilatkozó Selahattin Demirtaş szerint azonban a Twitter-fiókot, amiről a felhívást közzétették, feltörték, és a török állam, illetve titkosszolgálat szándékos provokációja áll a konfliktus kiéleződésének hátterében.³¹

A törzsek és klánok szerepe még a hetvenes években is meghatározó volt a törökországi kurd társadalomban. Az urbanizáció azonban ezeket a területeket sem kerülte el. A vidéki kurdok városokba áramlásával a törzsi kötődés meggyengült, és újfajta szolidaritások erősödtek meg.³² A klánok közötti összecsapások azonban még mindig viszonylag gyakorinak mondhatók az ország délkeleti területein. 2011. április 4-én például az Acemoğlu és a Bucak klán összecsapásáról tudósítottak Siverekben, ahol egy területi vitában négyen haltak meg. Urfa tartományban ugyanezen évben tizenhétre becsülik a klánharcokban és vérbosszúban megöltek, hetvennégyre a sebesültek számát. Yıldız Akpolat, az erzurumi Atatürk Egyetem szociológusa szerint ezeknek a viszályoknak az oka a vetélkedés a föld, a nők, az állatállomány vagy a vízkészletek – mint a regionális feudális struktúra elsődleges termelési eszközeinek – birtoklása fölött.³³ A törzsek és klánok a politika számára is megkerülhetetlen szereplők. Egy-egy törzsi vezető megnyerése akár több ezer, egy tömbben leadott szavazatot is jelenthet a pártok számára, ami meghatározó tényezővé teszi őket a választási versenyben.³⁴

Ha a kurd érdekeket – szándékaik szerint – képviselő két legnagyobb szervezetet, a HDP-t és a PKK-t vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy közöttük sem nevezhető jónak a viszony. Fontos hangsúlyozni, hogy a HDP nem tekinthető a PKK politikai szárnyának.

27 A szervezetről bővebben lásd Süleyman ÖZEREN: *Turkish Hizballah (Hizbullah): A Case Study of Radical Terrorism* [online], 2007. 04. 18. Forrás: TurkishWeekly.net [2016. 05. 20.]

28 Fehim TAŞTEKIN: *Turkey's AKP pits Kurd against Kurd* [online], 2015. 01. 07. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 20.]

29 Metin GÜRÇAN: *Kurd vs. Kurd: internal clashes continue in Turkey* [online], 2014. 10. 09. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 21.]

30 Mustafa AKYOL: *Turkey's internal Kurdish tensions flare* [online], 2014. 12. 31. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 21.]

31 TAŞTEKIN: *Turkey's AKP pits Kurd..., i. m.*

32 Gilles DORRONSORO: *Rules and resources: uses of the clan in the village of Kirazbahçe (Turkey)* [online], 2006. Forrás: ejts.revues.org [2016. 05. 22.]

33 Susanne GÜSTEN: *Weary Public Pleads for End to Clan Violence in Turkey* [online], 2011. 04. 28. Forrás: NYTimes.com [2016. 05. 22.]

34 Fehim TAŞTEKIN: *Kurds abandon AKP* [online], 2015. 05. 20. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 20.]

Két eltérő csoportról van szó, amelyek között alapvető nézőpontbeli különbség áll fenn. A HDP hisz a demokratikus, politikai megoldás lehetőségében. A „kurdkérdés” megoldását Törökország általánosabb, széles körű demokratizálásán keresztül, annak részeként képzei el. Ezzel szemben a PKK szerint elengedhetetlenül szükséges a fegyveres harc, mert a kormány hajlíthatatlan, ahogyan ez az eddigi tárgyalások során is látszott.

A 2015. június 7-i választásokat követően mindkét szervezet a saját sikereként igyekezett beállítani a HDP választási „győzelmét”. Jogosan merülhet fel a kérdés, hogy miért volt szükség a PKK részéről a fegyveres harcokhoz való visszatérésre nem sokkal azt követően, hogy egy kurd párt Törökország történetében először végre bejutott a török parlamentbe, ami elviekben lehetőséget biztosított a kurdok érdekeinek a korábbiaknál hangsúlyosabb megjelenítésére és hatékonyabb érvényesítésére? A PKK keményvonalas tagjait valószínűsíthetően megijesztette a HDP választási sikere, és a fegyveres harc kiújításával akarták biztosítani továbbra is saját befolyásukat Délkelet-Törökországban.³⁵ Amikor az emberek látták a HDP képviselőit a parlamentben a kurdok demokratikus jogaiért küzdeni, elkezdtek kétségbe vonni egy kurd fegyveres szervezet létjogosultságát. Az eszkáladó erőszak és az állam válaszlépései azonban bizonyos értelemben igazolták mind a PKK létezésének, mind fegyveres harcának jogosságát, ezzel egy időben gyengének mutatva a HDP-t.³⁶ A HDP többször is felszólította a PKK-t, illetve mindkét felet, hogy szüntessék be a harcokat, a PKK ugyanakkor nyilvánvalóvá tette, hogy egy ilyen lépés – ha arra sor kerül – kizárólagosan az ő döntése lesz.³⁷

Sem a fegyverekkel küzdő PKK, sem a kurdokat a török parlamentben jelenleg demokratikus úton képviselő HDP nem képviseli a törökországi kurdok egészét. Többek között ezért nehéz feltenni azt a kérdést is, hogy „mit akarnak a kurdok?”. A szélesebb kulturális jogok biztosítását, a kurd államnyelvvé tételét mindenképpen tekinthetjük egyfajta közös célnak. Ez lehetne a tárgyalási alap a kormánnyal, azonban a török társadalom – így a politikai döntéshozók – számára még e követelések elfogadhatósága sem nevezhető egyértelműnek. Egy 2009-es közvélemény-kutatás adatai szerint a további kulturális jogok megadása a kurd lakosság számára a törökök 47%-a szerint Törökország dezintegrációjához vezethet. A kurdok körében mindössze 18,8% gondolta hasonlóképpen.³⁸ A kurdok érdekeiért küzdő egyes csoportok emellett nagyobb autonómiát szeretnének elérni a kurd közösségnek, ennek mértéke azonban széles skálán mozog az ocalani legújabb, állam nélküli „demokratikus konföderáció” elképzeléstől a Törökország területétől elszakadó önálló Kurdisztán megteremtéséig. A hivatkozott felmérés ebben a kérdésben is rámutat a török és a kurd lakosság percepcióinak eltérésére: a török válaszadók 71%-a gondolta úgy, hogy a kurdok egy különálló államot akarnak létrehozni, míg a kurdoknak csak 30%-a. Itt említhetjük meg azt is, hogy a megkérdezett kurdok 76%-ának fontos volt, hogy török állampolgár lehet, és mindössze 8,8% mondta azt, hogy ez számára egyáltalán nem fontos.³⁹

35 A Sisyphian Task? Resuming Turkey-PKK Peace Talks, *i. m.*, 10. o.

36 Arwa IBRAHIM: ANALYSIS: Inter-Kurdish tensions point toward HDP-PKK divide [online], 2015. 09. 27. Forrás: MiddleEastEye.net [2016. 05. 22.]

37 Metin GÜRCAN: Will PKK let Kurdish politics move away from violence? [online], 2015. 06. 18. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 22.]

38 Public Perception of the Kurdish Question in Turkey [online], 2009. 10., p. 54. Forrás: setav.org [2016. 05. 02.]

39 Uo., 25. o., 63. o.

A kormány eddig a kurd békekezdeményezések során jellemzően a PKK-val tárgyal, mivel az ő fegyverletételüket akarják elsődlegesen elérni Ankarában. Ugyanakkor, ahogyan arra a kurdok is felhívják a figyelmet, a kulturális jogok kiszélesítésének kérdését nem kellene összekapcsolni a néhány ezer PKK-s cselekedeteivel. A PKK nem az összes kurdot képviseli, így miért függjenek a szervezettől elhatárolódó kurdok jogai is attól, hogy a PKK leteszi-e a fegyvert?⁴⁰

Erdoğan a választásokat követően azt jelentette be, hogy sem Öcalannal, sem a PKK-val nem fogják újratekdeni a tárgyalásokat. Az, hogy Öcalan még nem szólalt meg nyilvánosan a jelenlegi eseményekkel kapcsolatban, egyébként valószínűleg azt jelenti, hogy nem ért egyet a kormány álláspontjával. A HDP, amely bent van a parlamentben, elméletileg szolgálhatna alternatív tárgyalópartnerként, Erdoğan azonban nem hajlandó egy asztalhoz ülni a HDP képviselőivel, összemosva a pártot a PKK-val, és a terrorizmus támogatóiként állítva be őket, ezzel lényegében megszüntetve a párbeszédnek még a lehetőségét is.⁴¹ A fegyveres harc kiújulása mindenestre a HDP munkáját is nagyon megnehezíti, hiszen egy kényes mezsgyén egyensúlyozva egyszerre kell kiállnia a kurdok mellett és elhatárolódnia az erőszaktól. A kormány Erdoğan januári bejelentése szerint e helyett a közvetlenül érintett kurd emberekkel fog tárgyalásokat kezdeni, és helyi törzsi, valamint vallási vezetőket, kurd véleményformálókat, faluőröket (*korucular*),⁴² meghatározott politikusokat és civil szervezeteket fog felkérni konzultációra a megoldás megtalálása érdekében.⁴³

A fegyveres konfliktus dinamikája

A PKK és a Török Fegyveres Erők (*Türk Silahlı Kuvvetleri – TSK*) között *aszimmetrikus hadviselés zajlik*. A PKK a gerilla-hadviselési kultúráján belül többfajta hadviselési formát és módot alkalmaz.⁴⁴ Ezek közül a PKK gyakorlatában *a beépített területen vívott hadviselés („városharc”), valamint a különböző helyettesítő (proxy) szervezetek alkalmazásával vívott harc jelent meg új elemként* 2013-at követően. Ezekre Ankara klasszikus terrorellenes és felkelésellenes műveletek végrehajtásával válaszol. Mégis látnunk kell, hogy Ankarának, ha békét és stabilitást is akar – *és nem csak katonai győzelmet, amely természetéből adódóan csak ideiglenes lehet* –, a terrorizmus felszámolására irányuló megközelítés mellett a kurd lakosságnak alternatív megoldásokat kínáló politikai–gazdasági–társadalmi intézkedéseket is fel kell mutatnia. Ezért úgy véljük, hogy a török kormánynak az erő alkalmazását és az állandó jelenlét megteremtését követően, amin keresztül visszaszerzi az ellenőrzést

40 Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a PKK-t nem támogatják az erősen vallásosak, az alevik, a zazák, illetve a klánok nagy része. A PKK és módszerei soha nem élveztek ugyanakkor a mérsékelt (szekuláris, kurmandzsi) kurd többség támogatását sem. Ez azonban még nem jelenti feltétlenül azt, hogy az átlag kurd állampolgárok fel is lépnének a szervezet ellen, ahol „saját fiaik és lányaik” harcolnak. Bizonyos értelemben minden csak nézőpont kérdése: aki az egyik oldalon terrorista, az a másikon szabadságharcos, vagy egyszerűen csak az unokaöccse vagy éppen a szomszéd 15 éves gyereke.

41 Katrin KUNTZ: *Children of the PKK: The Growing Intensity of Turkey's Civil War* [online], 2016. 02. 12. Forrás: Spiegel.de [2016. 05. 23.]

42 Az úgynevezett faluőrök az 1980-as években a török állam által a délkelet-törökországi területeken a helyi kurdokból – túlnyomórészt önkéntes alapon – felállított, a PKK ellen harcoló, annak támadásai ellen a városokat – a kormány szándéka szerint – megvédő paramilitáris milíciák tagjai.

43 Zülfikar DOĞAN: *Erdoğan's new Kurdish allies* [online], 2016. 02. 04. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 23.]

44 PORROLÁB Imre: *Aszimmetrikus hadviselés: az ortodox és a gerilla hadikultúra összecsapásai. Hadtudomány*, 2005/4, 188–193. o. [2016. 05. 20.]

a városrészek fölött – és amit megerősített rendőrőrsök *létrehozásával*, utcai biztonsági kamerákat felszerelésével sok helyen már meg is kezdett –, meg kell győznie a helyieket, hogy érdekükben áll a központi hatalom által visszaállított rend. Ez utóbbi keretében nagyobb figyelmet kell fordítaniuk a lakosság szükségleteire mind rövid (például infrastruktúra, áramszolgáltatás helyreállítása), mind pedig hosszabb távon (kárpótlás, újjáépítés, jogérvényesülés, kulturális és nyelvi jogok).⁴⁵

Vidékről a városokba

A 2013–2015 közötti harminc hónapos tűzszünet ideje alatt, miközben a tárgyalások zajlottak, már mindkét fél a harcok kiújulására készült arra az esetre, ha a tárgyalások elbuknának. Bár a kobani események jelentősen kiélezték a helyzetet, végül nem ez, hanem a 2015. július 20-i suruçi merénylet bizonyult fordulópontnak, amely során egy, az „Iszlám Államnak” tulajdonított merényletben 32 kurd aktivistát öltek meg. A PKK a török államot hibáztatta, hogy nem védi meg kurd állampolgárait.⁴⁶ Július 22-én aztán a PKK-hoz kötődő fegyveresek meggyilkoltak két török rendőrt, amire válaszul két nappal később a török légierő gépei csapásokat mértek a PKK törökországi és iraki bázisaira. A harcok teljes intenzitással kiújultak.

A PKK és helyi kurd pártok 2015 augusztusa és októbere között 18 délkelet-törökországi városban autonómiát hirdettek, és fegyveres önvédelmi egységek szervezésébe kezdtek.⁴⁷ A PKK arra szólította fel a kurdokat, hogy – az önvédelem mindenkit megillető, természetes jogán – hozzanak létre önvédelmi egységeket, és ha szükséges, fegyverrel is szálljanak szembe a kormányerőkkel, ha azok megpróbálnának áttörni a barikádokon.⁴⁸ Az úttorlaszok emelésével azonban mintegy ürügyet adtak a kormánynak a nagy erejű fegyveres válaszra. A hatóságok azt emelik ki, hogy az állampolgárok azon jogát, hogy hozzáférjenek a közszolgáltatásokhoz, a PKK akadályozta, nem az állam.⁴⁹ A fegyveres erők alkalmazása ahhoz volt szükséges, hogy visszaállítsák a mindennapi élet rendjét, mert csak katonai eszközökkel lehetett megtisztítani az utcákat a barikádoktól és a beléjük helyezett robbanóeszközöktől, ezáltal biztosítva a helyieknek, hogy eljuthassanak iskolá-

45 GÜRÇAN: *Ankara vs. the PKK...*, i. m.

46 Paul DAVIS: *In the wake of the Suruç bombing: Who is playing the PKK?* [online], 2015. 09. 20. Forrás: Rudaw.net [2016. 05. 20.]

47 A PKK ideológiájában az öngazgatási/önrendelkezési modell egy alulról fölfelé építkező megközelítés, amit városi gerilla módszereken keresztül alkalmaznak. A fegyveres ellenálláson keresztül megakadályozzák a török fegyveres erők tagjainak belépését, ezáltal csökkentve az állami fennhatóságot a kurd többségű városokban, tulajdonképpen így teremtvé meg az autonómiát, a demokratikus önrendelkezés lehetőségét – közvetlen, helyi szintű demokráciát a „burzsoá” demokrácia helyett. Walter POSCH: *The changing faces of the PKK*. In: Wolfgang TAUCHER, Mathias VOGL, Peter WEBINGER (eds.): *The Kurds*. Austrian Federal Ministry of the Interior, Vienna, 2015, 88–110. o., 94. o.

48 A PKK ideológiájában az erő alkalmazása a kezdetektől hangsúlyosan jelen van, a marxizmus–leninizmus alapjain, mely értelmezésben az állam erőn alapuló elnyomó politikájával csak ellenerőt lehet szembeállítani.

49 Az AKP az általános vélekedés szerint a titkosszolgálaton keresztül a kezdetektől tudott a kurd erődítésről, sokáig azonban nem avatkozott közbe. Ennek okairól megoszlanak a vélemények. A Rethink Institute által a törökországi kurdok körében végzett felmérés szerint Ankara: 1. hibázott (50,7%); 2. szándékosan rántotta bele a PKK-t egy háborúba (21,3%); 3. illetve nem akarta veszélybe sodorni a békefolyamatot (8,8%). Mehmet YANMIŞ: *Resurgence of The Kurdish Conflict in Turkey: How Kurds View It* [online], 2016. 02., 20. o. Forrás: RethinkInstitute.org [2016. 05. 04.]. Az International Crisis Group szerint a TSK 2014-ben 290 műveletet akart végrehajtani a PKK ellen, a kormány azonban csak 8-at engedélyezett. *A Sisyphean Task? Resuming Turkey-PKK Peace Talks*, i. m., 3. o.

ba, dolgozni, kórházba vagy éppen a mecsetekbe.⁵⁰ Ankara a katonai műveletek idejére kijárási tilalmat⁵¹ hirdetett a forrongó városokban, illetve ezzel párhuzamosan megkezdte az örendelkezés kihirdetésében részt vevő helyi politikai vezetők jogi felelősségre vonását. (2015. augusztus 16. és 2016. április 20. között 7 város 22 kerületének 1,642 millió lakosát érintette a 65 alkalommal kihirdetett kijárási tilalom.)

A leghosszabb, megszakítás nélküli kijárási tilalmak

Forrás: Fact Sheet on Declared Curfews Between August 16, 2015 and April 20, 2016 and Civilians who Lost Their Lives [online], 2016. 04. tihv.org.tr [2016. 05. 15.]

A PKK megalakulásától kezdve hagyományosan elsősorban Törökország vidéki területein folytatott gerillaharcot, távol a civilek nagy tömegeitől. A szíriai és iraki területek elengedhetetlen háttérbázist biztosítottak – és biztosítanak ma is – a mozgalom számára. Az összecsapások súlypontjának átkerülése a városokba a kilencvenes évekhez képest megváltoztatta a harcok képét is. A PKK gyakorlatában új elemként megfigyelhető nagyarányú beépített területen *vívott hadviselés* a TSK harckocsijainak és páncélozott harcjárműveinek megjelenéséhez vezetett az érintett városokban. 2015 decembere óta Ankara lényegében ostrom alatt tartja azokat a városokat, illetve a városoknak azon kerületeit, ahol a harcok folynak, és igyekszik elszigetelni ezeket a területeket Törökország többi részétől. Az egyik legfontosabb műveleti cél elvágni a műveleti területen lévő PKK-fegyveresek logisztikai támogatását, illetve aláásni a védők morális tartását, megtörve eltökéltségüket és akaratukat.⁵²

50 The Human Cost of the PKK Conflict in Turkey: The Case of Sur, *i. m.*, 6. o.

51 A kijárási tilalom kihirdetésének jogi alapja erősen vitatható. Korábban az volt az „általános gyakorlat” hasonló esetekre, hogy rendkívüli állapotot (OHAL) hirdettek, aminek a jogszabályi feltételei egyértelműen szabályozottak. Jelenleg azonban a Tartományi Közigazgatási Törvény egy „gumiszabályára” hivatkoznak, mely szerint a kormányzóknak joguk van meghozni „minden szükséges intézkedést és döntést a béke és biztonság megőrzése érdekében”. A kijárási tilalom bevezetését, maximális időtartamát illetően azonban ez nem ad útmutatást, sem jogi garanciákat az érintett civilek számára a kijárási tilalom alatti és utáni időszakokra.

52 Azzal a kormányerők jellemzően már kevésbé foglalkoznak, hogy nemcsak a gerillák nem jutnak ezáltal fegyver- és lőszerutánpótláshoz, hanem a lakosság sem jut hozzá az alapvető szolgáltatásokhoz, mint például áramhoz, ivóvízhez vagy egészségügyi ellátáshoz. A PKK számára a civil áldozatok növekvő számának bizonyos szempontból előnyös oldala is van, hiszen az állammal szembeni növekvő frusztráció nekik biztosít(hat) utánpótlást.

Ankara jelentős erőfeszítéseket tesz, hogy alkalmazkodjon a megváltozott körülményekhez. Az utóbbi időben bevezetett intézkedések részeként felgyorsították például a rendőri különleges erők kiképzését. A csendőrség (*Jandarma*) létszámát a régióban 12 500-ról legalább 20 000 ezer főre, a rendőri különleges egységek tagjait 7800-ról 20 000 főre tervezik emelni. Ezzel párhuzamosan a TSK erőinek egy részét is átcsoportosítják, így például több tüzérandárt átképeztek különleges műveleti erőkké.⁵³ A TSK számára a legnagyobb kihívást az improvizált robbanóeszközök (IED) mellett – amelyek hatékonyságát mutatja, hogy az elesett katonák, illetve rendőrök több mint harmada ilyen eszközöktől vesztette életét – a polgári lakosság és a gerillák megkülönböztethetlensége jelenti, a YDG-H tagjai ugyanis nem viselnek semmiféle egyenruhát.⁵⁴

Az Al-Monitor által megkérdezett, a szervezethez kötődő egykori vagy jelenlegi fegyveresek véleménye szerint a PKK városokban történő megjelenésének oka, hogy a PKK vezetése a terepről érkező jelentések alapján arra számított, hogy az emberek készek csatlakozni a népfelkeléshez. Félreértelmezték a június 7-i választások eredményét, azt gondolva, a HDP szavazói mind támogatni fogják őket.⁵⁵ A PKK magabiztosságát tovább növelte, hogy úgy érzékelték, a békefolyamat miatt az AKP is elnézőbb irányukban. Nem számítottak ilyen intenzitású katonai válaszra sem.⁵⁶

2015. december közepén a hatékonyabb koordináció érdekében a PKK bejelentette a Polgári Védelmi Egységek (*Yekineyên Parastina Sîvil – YPS*) létrehozását, amely a YDG-H tagjait, a városi önvédelmi egységeket és a vidéki milíciákat egyesítette egy ernyő és a PKK szorosabb felügyelete alatt.⁵⁷

A fegyveres konfliktus magas intenzitása ellenére még mindig tud hova fejlődni. Ahogyan arra Metin Gürcan felhívja a figyelmet, a PKK még nem hozta át legharcedzettebb harcosait és legkifinomultabb fegyverrendszereit (vállról indítható rakéták, páncéltörő rakéták) Szíriából és Irakból, mint ahogyan a TSK sem a teljes fegyveres erejével harcol.⁵⁸ Gürcan szerint a PKK egyetlen esélye, ha ki tudja terjeszteni a harcokat Törökország nyugati területeire, csökkentve ezzel a délkeleti városokban rá nehezedő nyomást.⁵⁹ Ennek lehetnek eszközei a szaporodó terrorcselekmények is.

53 Metin GÜRCAN: *April showers bring ... growing violence in southeast Turkey?* [online], 2016. 04. 11. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 19.]

54 A konfliktus erőszakos jellegét a kilencvenes évek hasonlóan véres megmozdulásaihoz képest két új szereplő, a már említett YDG-H és velük szemben egy félkatonai szervezet, az úgynevezett Esedullah Timleri megjelenése növeli tovább. Utóbbi szervezetről nem sok mindent tudni. Az általános vélekedés szerint az állam által – a kilencvenes évek hasonló egysége, a Jitem mintájára – létrehozott, a rendőrséghez kötődő félhivatalos különleges egység, az úgynevezett „mély állam” maradványa. Mások főként a megjelenésük alapján (például szakáll) egy „Iszlám Államhoz” kötődő milíciára gyanakszanak. Ami biztos, hogy kiveszik részüket a harcokból. Szemtanúk beszámolóí szerint ők végzik el a piszkos munkát, rombolnak, gyilkolnak, és fenyegető militarista/nacionalista graffitikat hagynak a műveleti területeken a házak falán. A kölcsönös gyanakvást mindenesetre az Esedullah Timleri már csak a hírével is tovább növeli. Orhan Kemal CENGİZ: *Who are „Allah's lions”?* [online], 2015. 11. 25. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 17.]

55 A HDP 90% körüli eredményt ért el például Şırnakban, Silopiban, Nusaybinban.

56 Mahmut BOZARSLAN: *Why PKK shifted to urban warfare* [online], 2016. 03. 29. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 18.]

57 Tolga ŞARDAN: *PKK'dan yeni oluşum: YPS* [online], 2015. 12. 30. Forrás: Milliyet.com [2016. 05. 20.]

58 2016. május 13-án a PKK lelőtte a TSK egy AH-1W Super Cobra típusú harci helikopterét egy SA-18 típusú hordozható légvédelmi rakétarendszer segítségével. 1984 óta ez a harmadik alkalom, hogy a PKK le tud lőni egy török helikoptert. Ezt az eseményt azonban, ha nem követi több, önmagában még nem tekinthetjük a konfliktus egyértelmű további eszkalációjának. Metin GÜRCAN: *Have Turkey-PKK clashes crossed fatal threshold?* [online], 2016. 05. 16. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 21.]

59 GÜRCAN: *Ankara vs. the PKK...*, i. m.

Terrorizmus és helyettesekkel vívott harc

Az elmúlt hónapokban Törökország-szerte megszorodtak a terrorista merényletek, amelyek elkövetésének túlnyomó részét az „Iszlám Állam” vagy különböző kurd fegyveres csoportok vállalták magukra.⁶⁰ A PKK támadásai elkülönülnek a többitől abból a szempontból, hogy hagyományosan rendőri és katonai célpontokat támadnak, nem pedig a civil lakosságot. Az „Iszlám Államról” éppen az ellenkezője mondható el, mint ahogyan a 103 halálos áldozatot követelő, 2015. október 10-i ankarai, vagy a 2016. január 12-i, a turisták körében kedvelt isztambuli Sultanahmet téren elkövetett merénylet is mutatja. Az utóbbi időben azonban egy harmadik szervezet is megjelent, amely nem igyekszik elkerülni a polgári áldozatokat: a Kurdisztáni Szabadság Sóllymai (*Teyrêbazên Azadiya Kurdistan – TAK*).⁶¹

A TAK megalakulása körül sok a vita. A szervezet létrejöttét 2003-ra teszik, alapítói között pedig a PKK egykori tagjait találhatjuk. A csoport honlapján hozzáférhető bemutatkozó üzenetükben az olvasható, hogy azért váltak ki a PKK-ból, mert a szervezetnél aktívabb tevékenységet kívántak folytatni.⁶² A PKK és a TAK közötti jelenlegi kapcsolat ugyanakkor nem nevezhető egyértelműnek. A TAK teljesen független csoportként definiálja magát, a PKK pedig egyetlen merényletükért sem vállalt felelősséget. Egyes megfigyelők azt állítják, hogy a TAK a PKK-ból kivált radikálisabb csoport, egy másik vélemény szerint viszont inkább riválisai, lehetséges utódai a PKK-nak. Egy további megközelítés szerint – ezt képviseli a török állam is – a TAK nem más, mint a PKK városi hadviselési egysége, így a két csoport lényegében egy és ugyanaz. A két szervezet egymástól való függetlensége mellett érvelők három fő tényezőt emelnek ki: 1. az ideológiai különbséget, amelyet például az eltérő célpontkiválasztás (civiliek/nem civiliek) is mutat; 2. a két szervezet tagjainak eltérő földrajzi megoszlását: a TAK tagjai Nyugat-Törökországban követnek el merényleteket, a PKK pedig Délkelet-Törökországban aktív; 3. illetve az eltérő kommunikációt és retorikát: a TAK-nál kisebb a kommunikáció szerepe, amit az mutat, hogy csak nagyon ritkán adnak ki egy-egy közleményt, retorikájuk azonban ezen alkalmakkor jóval erőszakosabb.⁶³ Scott Stewart, a Stratfor elemzője ugyanakkor felhívja a figyelmet a TAK támadások és a PKK fegyverszünetek közötti szoros korrelációra: a TAK a 2013. márciusi tűzszünet előtt, majd legközelebb 2015 novembere után követett el merényleteket. Ha egy radikálisabb, független csoport lenne, akkor nagy valószínűséggel 2014 folyamán, a béketárgyalások ideje alatt is végrehajtott volna támadásokat.⁶⁴

Ha elfogadjuk a PKK és a TAK közötti (szorosabb vagy lazább) kapcsolatot, akkor szakértők szerint egy újfajta stratégiát láthatunk a PKK részéről a TAK helyettesítő szervezatként történő alkalmazásával.⁶⁵ A TAK-on és más földalatti milíciákon keresztül a PKK-

60 Fontos ismételtelen kiemelni, hogy ahogyan az „Iszlám Állam” sem reprezentálja az iszlámot, úgy a kurd terroristák sem a kurdokat.

61 A TAK az utóbbi hónapokban 2015. december 23-án a Sabiha Gökçen repülőtéren (1 halott), 2016. február 17-én és március 13-án Ankarában (29 és 37 halott), április 27-én Bursában követett el merényletet – vagy legalábbis vállalta érte a felelősséget.

62 A szervezet honlapja: *Teyrêbazên Azadiya Kurdistan* [online], [2016. 05. 20.]

63 James BRANDON: *The Kurdistan Freedom Falcons Emerges as a Rival to the PKK* [online], 2006. 10. 17. Forrás: Jamestown.org [2016. 05. 22.]

64 Scott STEWART: *Untangling the Threads of Terrorism in Turkey* [online], 2016. 03. 22. Forrás: Stratfor.com [2016. 05. 17.]

65 Vera ECCARIUS-KELLY: *The Militant Kurds: A Dual Strategy for Freedom*, Praeger, Westport, 2010, 198. o.

nak lehetősége van a nagyvárosokban nagyszámú polgári áldozatot követelő merényletek végrehajtására, ugyanakkor letagadhatja, hogy bármi köze volt a támadáshoz, nem sodorva veszélybe erősödő pozitív nemzetközi megítélését. E megközelítésben a PKK által az elmúlt években végrehajtott névváltoztatások is ugyanezen tudatos stratégia részei azzal a céllal, hogy ne kötődjön egy névhez annyi vér.⁶⁶

2015 júliusától 2016. március 28-ig a Török Fegyveres Erők információi szerint 5359, túlnyomórészt PKK-s „terroristát” tettek ártalmatlanná (3583 halott, 601 sebesült, 601 foglyul ejtett, 574 megadta magát), miközben a TSK oldalán 355-en veszítették életüket (232 katona, 139 rendőr, 7 faluőr). Az összecsapásoknak mindeddig több mint 300 civil áldozata is van.⁶⁷ Emellett több ezer épületet, köztük műemlékeket romboltak le, és több mint 355 000 ember kényszerült elhagyni otthonát.⁶⁸ A harcok változatlan intenzitással továbbra is folyamatosan zajlanak.

Letartóztatások és a vitatott terrorellenes törvény

A török kormány kezében az erőszak-monopólium legitim birtokosaként fontos eszközt jelentenek az elmúlt hónapokban megszorodott letartóztatások, amelyek „célkeresztjében” véleményformálók – politikusok, a média képviselői és az értelmiség – állnak. Az eljárások jogszabályi alapját a török büntető törvénykönyv hírhedt⁶⁹ 301. cikke⁷⁰ és a terrorizmusellenes törvény adják.⁷¹

A politikai élet szereplőit tekintve helyi és országos szinten egyaránt zajlanak vizsgálatok. Délkelet-Törökországban több önkormányzati tisztviselőt is letartóztattak az autonómia-deklarációk miatt, illetve a PKK támogatásának vádjával. 2016 elején 10 polgármestert és 106 önkormányzatot vizsgáltak.⁷² A büntetőeljárás megindítását azonban most már nem kerülhetik el a parlamenti képviselők sem. 2016. május 20-án a török parlament az AKP javaslatára jóváhagyta 152 parlamenti képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.⁷³

66 PKK nin Yeni Makyaji [online], 2016. 01. 17. Forrás: PolisGundem.com [2016. 05. 20.]

67 265 günlük bilanço: 5 bin 359 terörist öldürüldü [online], 2016. 03. 25. Forrás: Milliyet.com.tr [2016. 05. 09.]

68 Müezzinoğlu: Terör yüzünden 355 bin kişi göç etti [online], 2016. 02. 27. Forrás: dha.com.tr [2016. 05. 09.]

69 Korábban ez alapján emeltek vádat többek között a Nobel-díjas író, Orhan Pamuk, illetve a később meggyilkolt örmény–török újságíró, Hrant Dink ellen, amiért népirtásként ismerték el az 1915-ös örmény eseményeket.

70 A 2008-ban nemzetközi kritikák miatt egyszer már módosított 301-es cikk kimondja, hogy aki megsérti a „török nemzetet, a Köztársaságot vagy a Török Nagy Nemzetgyűlést, a Török Köztársaság kormányát, az hat hónaptól két évig terjedő börtönbüntetéssel sújtható”. A kritikának szánt gondolatok kifejezése ugyanakkor nem számít bűncselekménynek. A jogszabály szövege török nyelven: *Türk Ceza Kanunu* [online], 2004. 09. 26. Forrás: masak.gov.tr. [2016. 05. 23.]

71 Az 1991-ben elfogadott török terrorellenes törvényt az elmúlt években több alkalommal is módosították, válaszul az elsősorban az EU-csatlakozási folyamat részeként felmerült nemzetközi kritikákra. Legkifogásoltabb eleme, hogy túlságosan tágan értelmezi a „terrorcselekmény” és a „terrorcselekmény elkövetői” kifejezéseket, ami a szólás- és sajtószabadság indokolatlan mértékű korlátozásához, az alapjogok sérelméhez vezet(het). A jogszabályi változásokról és a kritizált pontokról bővebben lásd: *Country Information and Guidance Turkey: Membership of, or association with, the PKK* [online], 2016. 02. Forrás: gov.uk [2016. 05. 26.]. A terrorizmus elleni törvény fő pontjait jól összefoglalja másfél oldalban, angol nyelven: *Anti Teror Law No. 3713* [online]. Forrás: masak.gov.tr [2016. 05. 23.]

72 Fevzi KIZILKÖYÜN: *More than 100 municipalities probed, ten mayors jailed in Turkey's southeast* [online], 2016. 01. 05. Forrás: HüriyetDailyNews.com [2016. 05. 26.]

73 Az ideiglenes intézkedés bevezetéséhez szükséges alkotmánymódosítást az 550-ből 376 szavazattal fogadta el a török parlament (minimum 367-re volt szükség). Az AKP-nak és a MHP-nek az első körben annyi szavazata lett, amivel már népszavazásra lehetett volna vinni a módosítást. Több CHP-s képviselő valószínűsíthetően azért szavazott át a második körben, hogy „ne veszélyeztessék a társadalmi rendet” egy népszavazással. *Turkish Parliament controversially OKs trial of deputies facing legal cases* [online], 2016. 05. 20. Forrás: HüriyetDailyNews.com [2016. 05. 21.]

A HDP 59 képviselője közül 55 ellen indulhat eljárás, csak Selahattin Demirtaş ellen több tucát különálló ügyben, főként a PKK-val való együttműködés, illetve terrorista propaganda terjesztésének vádjával. A HDP társelnöke a döntést követően kijelentette, egyetlen képviselőjük sem fog önként vallomást tenni. E sorok írásáig még egyetlen ítélet sem született, azt azonban kijelenthetjük, hogy az elnöki rendszer bevezetését mindenáron elérni akaró török elnök veszélyes játékot játszik. A HDP képviselőinek kriminalizálásával hosszú időre ellehetetlenítheti a párbeszédnek még a lehetőségét is, a társadalmi polarizáció és a kurdok elidegenedésének további növelésével pedig csak a PKK erejét növeli, noha a békéhez éppen széles társadalmi konszenzusra lenne szükség.

Az utóbbi hónapokban megszorodtak a média munkatársait ért letartóztatások is: csak 2015 novemberében hat újságíróat büntettek szabadságvesztéssel. A törökországi sajtószabadság helyzetét régóta sokat bírálják nemzetközi fórumokon. 2015 végén 14 újságíró ült börtönben, amivel világviszonylatban Törökország az 5. legrosszabb helyen állt.⁷⁴

A török kormány megkezdte az akadémiai szféra „megtisztítását” is a „terrorizmus támogatóitól”.⁷⁵ Nagy nemzetközi felzúdulást keltett, amikor a PKK-val való harcok bezűntetésére felszólító Akadémikusok a Békéért kiáltvány („Nem leszünk részesei ennek a büntetnek”) mind az 1128 török aláíróját vád alá helyezték: „terrorista propaganda terjesztése és az állam megsértése” miatt indult ellenük büntetőeljárás.⁷⁶

A LEGFONTOSABB ESEMÉNYEK KRONOLÓGIÁJA	
Dátum	Esemény
2013. január 3.	A „békefolyamat” kezdete
2013. február	YDG-H megalakulása
2013. március – 2015. július	Tűzszünet a PKK-val
2014. augusztus 10.	Az első közvetlen török elnökválasztás (Erdoğan)
2014. október 6–8.	Zavargások Törökországban Kobani miatt
2015. június 7.	Parlamenti választások
2015. június 10.	Tel Ábjád elfoglalása a szíriai kurdok által
2015. július 20.	A suruçi terrortámadás
2015. július 22.	A TSK bombázni kezdi a PKK bázisait

74 Can Dünder és Erdem Gül, a *Cumhuriyet* újságírói a török titkosszolgálat szíriai fegyverszállításáról tudósító cikkük miatt; Idris Yılmaz és Vildan Atmaca a PKK-t támogató terrorista propaganda terjesztésének vádjával; Cevheri Güven és Murat Çapan a *Nokta* című újság a novemberi választásokat követően megjelent „felbujtó” címlapja miatt ül börtönben. 2015 prison census: 199 journalists jailed worldwide [online], 2015. 12. 01. Forrás: cpj.org [2016. 05. 24.]

75 Kadir Yıldırım arra hívja fel a figyelmet, hogy az eseményeket szélesebb kontextusban kell értelmeznünk. Erdoğan az élet többi területéhez hasonlóan az akadémiai szférát is igyekszik teljesen az ellenőrzése alá vonni. Ennek jó példája a Felsőoktatási Tanács (YÖK) egy új jogköre, amelynek értelmében a szervezet felfüggesztheti magánegyetemek tevékenységét vagy akár be is zárhat egy egész egyetemet, amennyiben az megsérti a török állam „oszthatatlan integritását”. Ez utóbbit már azzal el lehet érni, ha nem biztosítják a megfelelő dokumentumokat a YÖK vizsgálatához. A. KADIR YILDIRIM: *Why Turkey’s government is threatening academic freedom* [online], 2016. 01. 16. Forrás: WashingtonPost.com [2016. 05. 20.]

76 Matthew WEAVER: *Turkey rounds up academics who signed petition denouncing attacks on Kurds* [online], 2016. 01. 15. Forrás: TheGuardian.com [2016. 05. 20.]

2015. augusztus–október	Autonómiadeklarációk Délkelet-Törökországban
2015. október 10.	Ankarai merénylet
2015. november 1.	Előrehozott parlamenti választások
2015. november 29.	Közös cselekvési terv az EU-val menekültügyben
2016. február 5.	Davutoğlu tíz pontos cselekvési terve
2016. március 17.	A szíriai kurdok kikiáltják az észak-szíriai föderális régiót
2016. május 5.	Davutoğlu bejelenti lemondását
2016. május 20.	Szavazás a képviselők mentelmi jogának felfüggesztéséről
2016. május 24.	Binali Yıldırım az új miniszterelnök

Vissza a békéhez?

2016. február 5-én Ahmet Davutoğlu miniszterelnök tíz pontból álló terrorizmus elleni és újjáépítési cselekvési tervet jelentett be.⁷⁷ A tervezett intézkedések között szerepel a közrend visszaállítása, egy új családtámogatási program keretében többek között rendszeres lakhatási támogatás nyújtása, adósságkönnyítés, a régióba irányuló beruházások növelése, a lerombolt épületek és infrastruktúra újjáépítése. A bejelentésből látható, hogy a kormány igyekszik orvosolni a bekövetkezett anyagi károk egy részét. Nem helyez ugyanakkor megfelelő hangsúlyt a nem anyagi károokra, márpedig például az emberi jogsértések, rendőri túlkapások kivizsgálása ugyanúgy elkerülhetetlen lenne az állampolgári bizalom helyreállításához. Bár a terv mindenképpen egy a jó irányba tett lépésnek tekinthető, a kormány részéről továbbra sem látni a szándékot a konfliktus gyökereinek kezelésére, ami csak egy hosszú távú, széles társadalmi konszenzuson alapuló politikai stratégia keretében lehetne megvalósítható.⁷⁸

A fentiekben felsorolt, a konfliktus során használt eszközök közül jelenleg látványosan hiányoznak a demokratikus, politikai eszközök. A HDP révén márpedig – most először – lehetőség nyílna parlamenti keretek közötti konstruktív, kompromisszumot kereső vitára a kurdok és más törökországi kisebbségek jogairól. Erre azonban úgy tűnik, jelenleg nincs valódi szándék a kormányzat részéről. Bár a kampányidőszak lecsengésével, a parlamenti választások okozta nyomástól megszabadulva akár vissza is térhetnének a béketárgyalásokhoz, a hatalompolitikai törekvések továbbra is maguk mögé utasítják az egyéb szempontokat. Az AKP-nak továbbra sincs elég képviselője a parlamentben az elnöki rendszer bevezetéséhez szükséges alkotmánymódosításhoz, Erdoğan viszont nem mond le erről a céljáról. Mindaddig sem erővel, sem engedményekkel nem tudta megszerezni a HDP támogatását. Legújabbán az MHP megnyerésére tett kísérletet. A párt gyenge választási teljesítménye miatt meggyengült pártvezető, Devlet Bahçeli támogatásával egyesek már egy „elnökséget az elnökségért” típusú alku lehetőségéről beszélnek, miszerint Bahçeli Erdoğan elnöki am-

77 Merve AYDOĞAN: PM DAVUTOĞLU REVEALS COMPREHENSIVE COUNTERTERROR ‚MASTER PLAN’ [online], 2016. 02. 05. Forrás: DailySabah.com [2016. 05. 23.]

78 *The Human Cost of the PKK Conflict in Turkey: The Case of Sur*, i. m., 13. o.

bícióinak elősegítésével megtarthatná a MHP elnöki székét.⁷⁹ Ugyancsak az elnöki rendszer bevezetésében segítheti Erdoğant az ellenzéki képviselők mentelmi jogának felfüggesztése. Amennyiben a felhozott vádpontokban bűnösnek találják őket, a kizárásukkal felszabaduló helyekre új választásokat írhatna ki, amivel akár megszerezheti a szükséges parlamenti többséget. Ehhez azonban továbbra is szüksége van a nacionalista szavazatokra, valamint arra, hogy a HDP ellehetetlenítésével a párt támogatottságát a 10%-os küszöb alá szorítsa.

Jelenleg úgy tűnik, nincs egy olyan belső fékező erő, amely meg tudná akadályozni az erőszak politikai érdekekből történő további eskalálását. Ahmet Davutoğlu miniszterelnök májusi leváltásával a török elnök pozíciója, ha lehet, még tovább erősödött. Nem látszik azonban hatékony külső fékező erő sem. Az Európai Unió jelenleg csak minimális hatást tud gyakorolni az európai migrációs és menekültválság következtében váratlanul rendkívül erős érdekérvényesítő pozícióba került Törökországra. Egyre többen érezhetik úgy, hogy amíg nem lesz elnöki rendszer, addig nem lesz béke Törökországban.

Recep Tayyip Erdoğan a PKK-ról beszélve azt nyilatkozta, folytatják a harcot, ameddig az utolsó terroristát is semlegesítik.⁸⁰ Szem előtt kell azonban tartaniuk, hogy a terrorizmus elleni fellépés pusztán katonai eszközökkel nem lehet hatékony.⁸¹ Ankara jelenleg a katonai, illetve jogi, rendőrségi és titkosszolgálati, valamint pszichológiai megoldásokat részesíti előnyben – ugyanakkor tény, hogy az utóbbi években több eszközzel is próbálkozott: amnesziával, tárgyalásokkal, a délkeleti területek gazdasági fejlesztésével. Nem vitathatjuk el azt sem, hogy az AKP 2002-es hatalomra kerülését követően többet tett a megbékélésért, mint előtte bárki. Ez utóbbi eszközöket kellene most ismét elővenni, kiegészítve a kurdoknak tett politikai engedményekkel, a politikai (gazdasági, társadalmi) sérelmekkel való foglalkozással, vagyis általánosságban a politikai dimenzió erősítésével; illetve nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az oktatásra és a kommunikációra, amiben az értékek alapvető közösségét is meg kellene teremteni; végül pedig lehetőséget kellene biztosítani a szabad véleménynyilvánításnak a kurdokat érintő kérdésekben is.⁸² A PKK és a YDG-H a kormány problémáinak nem oka, hanem tünete. A török államnak képesnek kell lennie egy vonzó, de legalábbis elfogadható jövőképet felvázolni a kurd fiatalok számára, és megteremteni/visszaszerezni a – diszkriminációtól mentes – államhatalomba vetett bizalmukat, megakadályozva további elidegenedésüket, leszakadásukat és radikálizálódásukat. Valódi, átfogó reformok nélkül – ha egyáltalán sikerül megvalósítani – ismét csak fegyverszünet születhet, nem béke.

Három évtizednyi véres konfliktus után mindét fél tisztában van vele, hogy a katonai eszközök önmagukban nem vezethetnek győzelemre, de mindkét fél kellően megerősített pozícióban hiszi magát ahhoz, hogy maximalizálni akarja az előnyöket. Az ilyen mértékű önbizalom azonban – akár a kül-, akár a belpolitikai eseményeket tekintve – nem biztos,

79 Mustafa AKYOL: *How a Turkish opposition party turned pro-Erdogan* [online], 2016. 05. 20. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 20.]

80 *President Erdoğan Addresses Kızılay General Assembly*, [online], 2016. 04. 04. Forrás: tcbb.gov.tr [2016. 05. 28.]

81 A RAND Corporation egy 2008-as elemzésében 1968–2006 között megszűnt terrorszervezeteket vizsgálva arra az eredményre jutott, hogy a felszámolt terrorszervezetek közel felét (114) tudták politikai úton, és mindössze 8,3%-ukat (20) katonai úton felszámolni. Seth G. JONES, MARTIN C. LIBICKI: *HOW TERRORIST GROUPS END* [online], 2008. Forrás: rand.org [2016. 05. 28.]

82 KAISER Ferenc, TÁLAS Péter: *Politikai erőszakformák. Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 5. évf., 2012/5–6, 133–156. o., 149–150. o.

hogy megalapozott. A túlzott magabiztosság saját szerepük megítélését illetően könnyen téves helyzetértékeléshez, és ezen alapuló hibás döntésekhez vezethet. Az események tökéletes ellenőrzés alatt tartása illúzióknak bizonyulhat Ankara számára, a PYD/PKK pedig a külső szereplőknek a szíriai harcokban – a retorika mellett ezúttal tettekben is – megnyilvánuló támogatása ellenére a végén ismét egyedül maradhat, ha már nem bizonyul hasznosnak és jelenléte kényelmetlenné válik a nagyobb stratégiai képben.

A török kormány és a PKK is arra koncentrálnak, hogy amennyire csak lehet, meggyengítsék a másikat, miközben arra várnak, hogy a szíriai helyzet tisztuljon, mielőtt megfontolnák, hogy visszatérnek a tűzszünethez és a béketárgyalásokhoz.⁸³ Ha valóban meg akarnak egyezni, az első lépés a párbeszéd csatornáinak megnyitása és egy tűzszünet életbeléptetése kell, hogy legyen. Az ezt követő tárgyalásoknak strukturálnak és átfogónak kell lenniük, mind a bevont szereplőket, mind az érintett témákat tekintve. Az előrelépéshez elengedhetetlennek tűnik egy ellenőrző mechanizmus felállítása, illetve egy ponton túl a tárgyalási folyamat intézményesítése. A fegyvert letevők számára biztosítani kell az amnesztia lehetőségét és a társadalmi reintegráció esélyét. A másik oldalról a PKK-nak – ha vezetői nem csupán minél több hatalmat akarnak, hanem valóban a törökországi kurdok jólétét tartják szem előtt – meg kell értenie, hogy az autonóm hatalom megragadása a többségében kurdok lakta délkelet-törökországi területeken nem reális – a szíriai eseményeknek köszönhetően egyértelműen megerősödött pozíciójukból sem –, és kontraproduktív a régió kurdjainak jogai és jóléte szempontjából.⁸⁴

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2015 prison census: 199 journalists jailed worldwide [online], 2015. 12. 01. Forrás: cpj.org [2016. 05. 24.]
- 265 gñnlük bilanço: 5 bin 359 terörist öldürüldü [online], 2016. 03. 25. Forrás: Milliyet.com.tr [2016. 05. 09.]
- AKYOL, Mustafa: How a Turkish opposition party turned pro-Erdogan [online], 2016. 05. 20. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 20.]
- AKYOL, Mustafa: Turkey's internal Kurdish tensions flare [online], 2014. 12. 31. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 21.]
- AKYOL, Mustafa: Who killed Turkey-PKK peace process? [online], 2015. 08. 04. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 21.]
- A Sisyphian Task? Resuming Turkey-PKK Peace Talks [online], 2015. 12. 17. Forrás: CrisisGroup.org [2016. 05. 02.]
- AYDOĞAN, Merve: PM Davutoğlu reveals comprehensive counterterror ‚master plan’ [online], 2016. 02. 05. Forrás: DailySabah.com [2016. 05. 23.]
- BOZARSLAN, Mahmut: Why PKK shifted to urban warfare [online], 2016. 03. 29. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 18.]
- BOZARSLAN, Mahmut: Young guns rule their turf in Turkey [online], 2015. 10. 07. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 20.]
- BRANDON, James: The Kurdistan Freedom Falcons Emerges as a Rival to the PKK [online], 2006. 10. 17. Forrás: Jamestown.org [2016. 05. 22.]
- BRUINEN, Martin van: The Kurdish Question: Whose Question, Whose Answers? [online], 2004. 11. 19. Forrás: KurdishAcademy.org [2016. 05. 28.]

83 A Sisyphian Task? Resuming Turkey-PKK Peace Talks, *i. m.*, 2. o.

84 The Human Cost of the PKK Conflict in Turkey: The Case of Sur, *i. m.*, 16. o.

- CAGAPTAY, Soner: [Kurds Can Go Their Own Way](#) [online], 2015. 09. 22. Forrás: ForeignAffairs.com [2016. 05. 15.]
- CENGİZ, Orhan Kemal: [Who are ‚Allah’s lions’?](#) [online], 2015. 11. 25. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 17.]
- [Country Information and Guidance Turkey: Membership of, or association with, the PKK](#) [online], 2016. 02. Forrás: gov.uk [2016. 05. 26.]
- CSICSMANN László, N. RÓZSA Erzsébet: The Minority Issue in the Middle East, with the Kurdish Community in Focus. In: Tamás MATURA (ed.): *Asian Studies*, Hungarian Institute of International Affairs, Budapest, 2013. 15–55. o.
- DAVIS, Paul: [In the wake of the Suruc bombing: Who is playing the PKK?](#) [online], 2015. 09. 20. Forrás: Rudaw.net [2016. 05. 20.]
- DEMIRKAN, Tarik: [Stabilitás kontra demokrácia: a törökök választottak](#) [online], 2015. 11. 02. Forrás: Türk-info.hu [2016. 05. 21.]
- DOĞAN, Zülfiyar: [Erdoğan’s new Kurdish allies](#) [online], 2016. 02. 04. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 23.]
- DORRONSORO, Gilles: [Rules and resources: uses of the clan in the village of Kirazbahçe \(Turkey\)](#) [online], 2006. Forrás: ejts.revues.org [2016. 05. 22.]
- ECCARIUS-KELLY, Vera: *The Militant Kurds: A Dual Strategy for Freedom*, Praeger, Westport, 2010.
- EGERESI Zoltán: [Békefolyamat Törökországban: úton a történelmi kiegyezés felé?](#) [online], 2013. 11. Forrás: kki.gov.hu [2016. 05. 03.]
- EGERESI Zoltán: [Törökországi parlamenti választás: egy korszak vége?](#) [online], 2015. Forrás: kki.gov.hu [2016. 05. 26.]
- [Fact Sheet on Declared Curfews Between August 16, 2015 and April 20, 2016 and Civilians who Lost Their Lives](#) [online], 2016. 04. Forrás: tihv.org.tr [2016. 05. 15.]
- GÜRCAN, Metin: [Ankara vs. the PKK: Old War, New Strategies](#) [online], 2016. 03. 07. Forrás: TurkishPolicy.com [2016. 05.10.]
- GÜRCAN, Metin: [April showers bring ... growing violence in southeast Turkey?](#) [online], 2016. 04. 11. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 19.]
- GÜRCAN, Metin: [Have Turkey-PKK clashes crossed fatal threshold?](#) [online], 2016. 05. 16. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 21.]
- GÜRCAN, Metin: [Kurd vs. Kurd: internal clashes continue in Turkey](#) [online], 2014. 10. 09. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 21.]
- GÜRCAN, Metin: [PKK looks to the future with creation of youth militias](#) [online], 2015. 12. 31. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 22.]
- GÜRCAN, Metin: [The PKK’s ‚child terrorists’](#) [online], 2015. 12. 21. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 22.]
- GÜRCAN, Metin: [Will PKK let Kurdish politics move away from violence?](#) [online], 2015. 06. 18. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 22.]
- GÜSTEN, Susanne: [Weary Public Pleads for End to Clan Violence in Turkey](#) [online], 2011. 04. 28. Forrás: NYTimes.com [2016. 05. 22.]
- [HDP Calls on International Community to Take ‚Firm Stance’ against AKP](#) [online], 2015. 10. 12. Forrás: ArmenianWeekly.com [2016. 05. 21.]
- IBRAHIM, Arwa: [ANALYSIS: Inter-Kurdish tensions point toward HDP-PKK divide](#) [online], 2015. 09. 27. Forrás: MiddleeastEye.net [2016. 05. 22.]
- [İşte İmralı görüşmesinin tutanaklarının tam metni!](#) [online], 2013. 02. 28. Forrás: T24.com [2016. 05. 20.]
- JONES, Seth G., LIBICKI, Martin C.: [How Terrorist Groups End](#) [online], 2008. Forrás: rand.org [2016. 05. 28.]
- KAISER Ferenc, TÁLAS Péter: *Politikai erőszakformák. Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 5. évf., 2012/5–6, 133–156. o.
- KIZILKOYUN, Fevzi: [More than 100 municipalities probed, ten mayors jailed in Turkey’s southeast](#) [online], 2016. 01. 05. Forrás: HürriyetDailyNews.com [2016. 05. 26.]
- KUNTZ, Katrin: [Children of the PKK: The Growing Intensity of Turkey’s Civil War](#) [online], 2016. 02. 12. Forrás: Spiegel.de [2016. 05. 23.]
- [Műezzinöglu: Terör yüzünden 355 bin kişi göç etti](#) [online], 2016. 02. 27. Forrás: dha.com.tr [2016. 05. 09.]

- Over 100 EU MPs call to remove PKK from terrorist list [online], 2016. 02. 16. Forrás: EKurd.net [2016. 05. 10.]
- ÖZEREN, Süleyman: Turkish Hizballah (Hizbullah): A Case Study of Radical Terrorism [online], 2007. 04. 18. Forrás: TurkishWeekly.net [2016. 05. 20.]
- PKK nin Yeni Makyajı [online], 2016. 01. 17. Forrás: PolisGündem.com [2016. 05. 20.]
- PORKOLÁB Imre: Aszimmetrikus hadviselés: az ortodox és a gerilla hadikultúra összecsapásai, *Hadtudomány*, 2005/4, 188–193. o. [2016. 05. 20.]
- POSCH, Walter: The changing faces of the PKK. In: Wolfgang TAUCHER, Mathias VOGL, Peter WEBINGER: *The Kurds*, Austrian Federal Ministry of the Interior, Vienna, 2015, 88–110. o.
- President Erdoğan Addresses Kızılay General Assembly [online], 2016. 04. 04. Forrás: tccb.gov.tr [2016. 05. 28.]
- President Erdoğan says PYD 'no different than PKK' for Turkey [online], 2014. 10. 19. Forrás: Hürriyet DailyNews.com [2016. 05. 18.]
- Public Perception of the Kurdish Qestion in Turkey [online], 2009. 10. Forrás: setav.org [2016. 05. 02.]
- SALIH, Cale: Turkey, The Kurd and The Fight Against Islamic State [online], 2015. 09. Forrás: ecfr.eu [2016. 05. 20.]
- ŞARDAN, Tolga: PKK'dan yeni oluşum: YPS [online], 2015. 12. 30. Forrás: Milliyet.com [2016. 05. 20.]
- STEWART, Scott: Untangling the Threads of Terrorism in Turkey [online], 2016. 03. 22. Forrás: Stratfor.com [2016. 05. 17.]
- Syria civil war: Kurds declare federal region in north [online], 2016. 03. 17. Forrás: AlJazeera.com [2016. 05. 12.]
- TAŞTEKİN, Fehim: Kurds abandon AKP [online], 2015. 05. 20. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 20.]
- TAŞTEKİN, Fehim: Turkey's AKP pits Kurd against Kurd [online], 2015. 01. 07. Forrás: Al-Monitor.com [2016. 05. 20.]
- The Human Cost of the PKK Conflict in Turkey: The Case of Sur [online], 2016. 03. 17. Forrás: CrisisGroup.org [2016. 05. 02.]
- Turkey offers US joint Syria operation - without the Kurds [online], 2016. 05. 30. Forrás: MiddleEastEye.net [2016. 05. 30.]
- Turkey says west of Euphrates ,red line' in northern Syria [online], 2015. 07. 01. Forrás: trtworld.com [2016. 05. 10.]
- Turkish Parliament controversially OKs trial of deputies facing legal cases [online], 2016. 05. 20. Forrás: HürriyetDailyNews.com [2016. 05. 21.]
- WEAVER, Matthew: Turkey rounds up academics who signed petition denouncing attacks on Kurds [online], 2016. 01. 15. Forrás: TheGuardian.com [2016. 05. 20.]
- YANMIŞ, Mehmet: Resurgence of The Kurdish Conflict in Turkey: How Kurds View It [online], 2016. 02. Forrás: RethinkInstitute.org [2016. 05. 04.]
- YDG-H Çatı Örgütü İlan Edildi [online], 2013. 02. 24. Forrás: SterkTV.tr [2016. 05. 21.]
- YILDIRIM, A. Kadir: Why Turkey's government is threatening academic freedom [online], 2016. 01. 16. Forrás: WashingtonPost.com [2016. 05. 20.]
- YILDIRIM, Ayşe: Siyaset çözemiyorsa sivil toplum çözmeli [online], 2015. 12. 15. Forrás: Cumhuriyet.com [2016. 05. 11.]